

Autorica izložbe, teksta i kronologije: Vanja Brdar Mustapić
 Vizualni identitet i likovni postav izložbe: Ksenija Jurinec
 Suradnica (grafički dizajn): Martina Čingel
 Fotografije: Vedran Benović, studenti Sveučilišta Sjever, Varaždin
 Konzervatorsko-restauratorski radovi: Robert Brdarić, Maja Velicogna Novoselac
 Organizator: Hrvatsko dizajnersko društvo / HDD galerija
 Voditelj galerije: Marko Golub

HDD galerija Radno vrijeme Trajanje izložbe
 Boškovićeva 18, Zagreb pon – pet 10 – 20h 6. 10. - 20. 10. 2015.
 www.dizajn.hr subotom 10 – 15h

Sponzori tiska: Cerovski Print Boutique, Ars kopija
 Rad HDD galerije podržava Ministarstvo kulture RH i Grad Zagreb. Program galerije
 sufinanciran je sredstvima zaklade Kultura nova

¹ Npr. Radmila Milosavljević, „Michael Thonet i njegova stolica. Na stogodišnjicu smrti“, *Industrijsko oblikovanje*, 3-4, 1970., 51-54.*, „Thonet stolica i njenih 150 godina“, *Industrijsko oblikovanje*, 49, 1979., 20-21.

² *Gorski kotar*, Delnice, 1981., 620-624.; Ida Horvat, „Djelovanje tvornice od osnivanja do 1945.“, *Sto godina tvornice namještaja u Osijeku. Od tvornice Josip Povichil do današnje Mobilie RO „Ivo Marinković“*, 1984., 3-23, 3.

³ DAVŽ, 388. Industrija pokućstva „Mundus Florijan Bobić“, Spis 16.1.1949.

⁴ Stjepan Belošević, *Županija varaždinska i slob. i kralj. grad Varaždin*, Zagreb, 1926., 150-151. Dr. Dragutin Feletar, *Podravina*, knj.1, Koprivnica, 1988., 176, 186-187. Rudolf Horvat, *Povijest grada Varaždina*, Varaždin, 1993., 462; Joso Lakatoš, *Industrija Hrvatske i Slavonije*, 1924., 163. Vladimir Pavlaković, *Industrija Jugoslavije*, 1922., 42. Božena Filipan, *Varaždinske Toplice i naselja – traganje za izvorima*, sv.1, Varaždinske Toplice, 2005., 237-240. O tvornicama u okolici Varaždina i Varaždinu, te u Vratima u razdoblju do Prvog svjetskog rata: Vanja Brdar Mustapić, „Proizvodnja namještaja od savijenog drva u sjeverozapadnoj Hrvatskoj na kraju 19. i početkom 20. stoljeća“, *Putevi kulture – secesija (zbornik naučnih radova istoimene konferencije)*, Gradski muzej Subotica, Subotica, 2014., 57-87.

⁵ Dejan Kršić, „Od dokumentiranja dizajna prema novoj paradigmi“, *Dan D 6. međunarodni festival dizajna*, 2015., 13-18, 15-16.

⁶ *Stol : stoletje oblikovanja stolov v tvarni Stol Kamnik*, katalog izložbe, Medobčinski muzej Kamnik, 2005.

⁷ Ing. arh. Žarko Vincek, „Pokućstvo na Zagrebačkom Velesajmu“, *Čovjek i prostor*, 15. 10. 1954., 17, 6. G. Keller, „Kroz jesenski zagrebački velesajam“, *Industrijsko oblikovanje*, 21, 1974., Beograd, 54-55, 55.

⁸ *, „Uspjesi radnog kolektiva „Florijan Bobić“. Do kraja mjeseca izvršit će plan izvoza“, *Varaždinske vijesti*, 23.10.1952., 346, 2.

⁹ Npr. 1963. Lesnina, Slovenijales i Narodna radinost iz Ljubljane, Jugoexport iz Beograda, Interplet iz Zagreba. DAVŽ, 388. Industrija pokućstva „Mundus Florijan Bobić“, Izvještaji o realizaciji izvoza 1958.-1963.

¹⁰ Zahvaljujem na podatcima dizajneru Adamu Petranoviću., Voditelj Tehničkog ureda u to vrijeme je Stjepan Čar. Vidi u: *Dragan Roksandić: dizajner u stvarnom svijetu*, Zagreb, Tiliaco, 2006., 32-55, 120-127.

¹¹ Podaci iz DAVŽ, 388. Industrija pokućstva „Mundus Florijan Bobić“, Predmeti za sajam u Kölnu – Exportdrvo 1963.. Nacrti: T. Marđetko i Hrvoje Petranović.

¹² Ž.V. (Žarko Vincek), „Proizvodnja namještaja“, *Čovjek i prostor*, 1.3.1956., 48, 6.

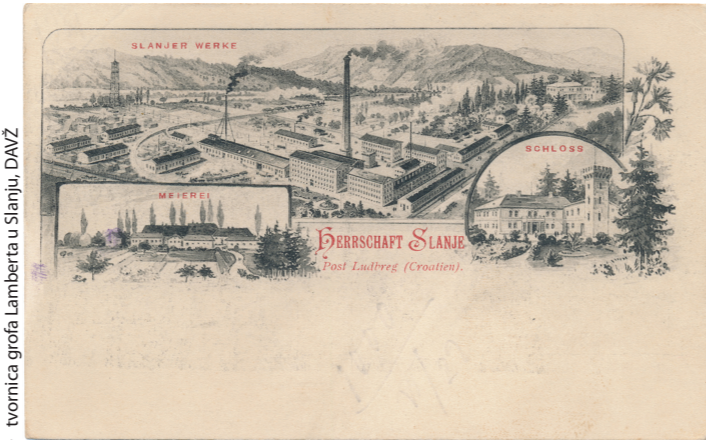
¹³ Radoslav Putar, „Dizajn proizvoda u jugoslavenskoj industriji“, *Oblikovanje v Jugoslaviji*, 1970., bez paginacije.

¹⁴ *, „Direktori poduzeća govore“, *Varaždinske vijesti*, 30.12.1954., 460, 3.

¹⁵ DAVŽ, 388. Industrija pokućstva „Mundus Florijan Bobić“, Opći spisi 1958.-1961., Zapisnik 18.6.1959.

¹⁶ Ljubazno zahvaljujem dizajnerici Mirjani Maračić na podatcima o radu tvornice i ustupljenoj studiji, na darovanom katalogu te posudbi namještaja, nacrti i fotografija za izložbu. Podatak o poboljšanju proizvodnje 1968. potvrđen je i u novinama gdje se navodi da je nakon 1967. u kojoj je tvornica završila poslovanje s gubicima, u sljedećoj poslovala pozitivno i zaposlila više od 280 radnika. D.L. „Nije loše – očekuje se više“, *Varaždinske vijesti*, 25.12.1968., 50, 7.

Zahvale: Branka Artić i Gordana Damjanić (HNK, Varaždin), Snježana Bahunek Hrženjak, dr.sc. Danijela Domljan (Šumarski fakultet), Boris Jagetić Daraboš, Đurđica Gradečak, mr.sc.Božidar Lapaine, Ivana Linardić, Ljerka Lovrić (Hrvatski sabor), Ivan Lukačić, Mirjana Maračić, dr.sc.Vida Pavliček (Državni arhiv u Varaždinu), Adam Petranović, dr.sc. Silvana Prekrat (Šumarski fakultet), Valent Puzak, Dragan Roksandić, Krno Sudec (Državni arhiv u Varaždinu), Ljerka Šimunić i Spomenka Težak (Gradski muzej Varaždin), Ivica Sušak (Hrvatski institut za povijest), Jasminka Štimac i Andreja Toljan (Gradska knjižnica i čitaonica Metel Ožegović Varaždin), Božena Vuksan.

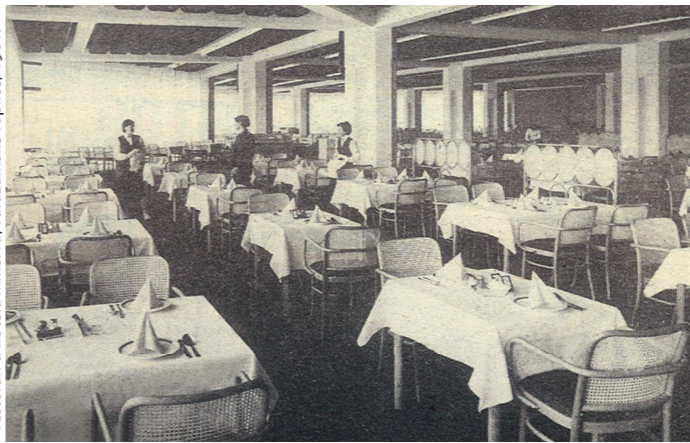

tvornica grofa Lamberta u Slanju, DAVŽ

te vrste namještaja s dvadesetak modela (od 1969.). Spomenuta pozitivna opaska iz 1974. o standardizaciji proizvodnje ima i svoj „materijalni dokaz“: *Uputstva za tipizaciju i standardizaciju te definiranje proizvodnog programa u OOUR Tvornice stolica “Mundus-Florijan Bobić” Varaždin iz 1973. godine*. Studiju su izradili suradnici Instituta za drvo – tada već za OOUR sukladno reorganizaciji iz 1973. povezano s ustavnim promjenama na nivou države – s detaljnom razradom tipizacije elemenata u svrhu modularnog oblikovanja i ekonomičnije proizvodnje. Modele, među njima i stolac i polunaslonjač 811 – klasik atribuiran Josefu Hoffmannu ili Josefu Franku (1925.–1930.) koji se proizvodio u Varaždinu i za vrijeme spomenute stagnacije – razradila je dizajnerica Mirjana Maračić u odjelu za razvoj proizvoda te tvornice. Ona je, naime, ondje radila od 1967. do 1980. isključivo na dizajnu stolaca, uključujući izradu uzoraka, njihovo oblikovanje i redizajn.¹⁶

Mundus je paralelno proširio svoj proizvodni program na tradicionalni pločasti sobni namještaj, tapecirani namještaj, metalni namještaj (uredski, školski, bolnički, vrtni) – sagrađena je 1979. i nova tvornica metalnog namještaja. U proizvodnji namještaja od savijenog drva može se uočiti da se od sredine 1960-ih, karakteristično za to vrijeme, klasični modeli proizvode i u bijeloj i jarkim bojama (crvenoj, zelenoj). Tako se i novi model taboureta O-6 kojeg je dizajnirao Valent Puzak – koji je cijeli radni vijek proveo kao dizajner u varaždinskoj tvornici te je bio i voditelj spomenutog odjela – izrađivao i u obojenim varijantama, te u varijanti u kojoj je ploha s jedne strane bila tapecirana i služila je kao sjedalo, a s druge drvene strane kao stolić.¹⁷

Novost u proizvodnji od 1974. bio je lamelirani namještaj. Upravo će proizvodi tog programa biti prepoznati kao kvalitetni te će na prijelazu 1970-ih u 1980-e biti nagrađivani na Međunarodnim sajmovima u Beogradu: polunaslonjač BL-16 i stol T-18/2S dobit će 1979. nagradu *Zlatan ključ* – dizajn oba proizvoda opet potpisuje Mirjana Maračić. Iste godine diplomu *Dobar dizajn* dobio je za naslonjač ZN-1 i arh. Zoran Nikolić, glavni projektant spomenutog odjela od 1982. do 1990., dok će dvije godine poslije na istom sajmu biti nagrađeni naslonjač B-3006 i stol T-18 (stol također autorstvo M. Maračić), a ujedno će i stručni tim dizajnera tvornice

restoran u hotelu Minerva, Varaždinske Toplice, 1981.

Mundus dobiti posebnu diplomu. No ono što je, prema riječima Mirjane Maračić, bilo najviše priznanje za njezin model BL-16 jest da su upravo taj proizvod uvezili Danci, predstavnici skandinavskog dizajna, uzor generacijama naših dizajnera. To je još jedna potvrda povezanosti kvalitetnog dizajna temeljenog na autorskoj invenciji s posljedičnim uspješnim plasmanom na tržištu.

Uz konstantno velik izvoz diljem svijeta varaždinska tvornica je, vezano uz karakterističan asortiman svojih proizvoda, bila neizostavna u opremanju ugostiteljskih interijera, no dugi niz objekata uključivao je u rasponu cjelokupne produkcije i domove umirovljenika, urede, škole, specijaliziranu opremu bolnica (npr. KBC Rebro) sve do naslonjača u Hrvatskom saboru. Klasični program bio je rezerviran za opremu kazališta (varaždinskog i zagrebačkog – stolci u ložama 1969.). U jeku izgradnje hotela uređuje one lokalne (spomenuti *Turist, Minerva* u Varaždinskim Toplicama 1981.), diljem države, ali i hotelske komplekse u SSSR-u i Češkoj, u skladu s političko-ekonomskim tendencijama.

Na kraju se, na žalost, samo može konstatirati da primjer varaždinske tvornice *Mundus* pripada općoj situaciji deindustrijalizacije u našoj zemlji u posljednja dva desetljeća, čime je učinjena neprocjenjiva šteta, ne samo za ekonomiju, nego prvenstveno za struku: gasi se specijalizirano znanje izrade namještaja od savijenog drva i pletenja trske temeljeno na tradiciji i kontinuitetu industrijske proizvodnje koja seže u same početke modernizacije u Hrvatskoj u 19. stoljeću. S obzirom na karakter njezinih produkata koji je često služio kao oprema javnih objekata, restorana i kavana uobičajena percepcija tog namještaja kao potrošnog inventara, nečega što nije „vrijedno“, pa time i ne zaslužuje sakupljanje možda će ovom izložbom potaknuti drugačije viđenje, pronalaženje još uvijek postojeće građe kod privatnih osoba i javnih institucija, te nova istraživanja u dokumentiranju njezina rada i rada drugih domaćih tvornica namještaja i njihovu pozicioniranju u povijesti namještaja, dizajna i industrijske proizvodnje u Hrvatskoj. Završimo u kondicionalu, s razmišljanjem da je propuštena prilika u kojoj se potencijalno, na temeljima klasičnog asortimana, mogao kreirati novi suvremeni program u suradnji tvornice s dizajnerima kao način održivosti i konkurentnosti na tržištu.

Vanja Brdar Mustapić

NAMJEŠTAJ OD SAVIJENOG DRVA KAO PARADIGMA DIZAJNA VARAŽDINSKA TVORNICA MUNDUS

Počeci europske i svjetske povijesti dizajna namještaja, s obzirom na (modernističku) definiciju dizajna kao serijske, masovne industrijske proizvodnje predmeta svakodnevne uporabe, sežu u 19. stoljeće i eksplicitno se javljaju upravo u proizvodnji namještaja od savijenog drva. Ona je vezana uz ime Michaela Thoneta koji je na temelju svoje dotadašnje prakse u rodnom Boppardu na Rajni i u Beču, premda ne kao prvi koji je koristio tu tehnologiju, otvorio vlastitu tvrtku sa svojim sinovima u prijestolnici Monarhije (1849.) nedugo zatim djelatnu pod nazivom *Gebrüder Thonet* (1853.). Revolucionarnost ne leži samo u primjeni i razradi te tehnologije u izradi namještaja nego i u činjenici da je tvrtka uključivala sve elemente industrijske proizvodnje s vlastitom infrastrukturom i investiranjem u tehnološke inovacije, modularnim konceptom izrade predmeta, te je ujedno implicirala i dodatne marketinške principe, od izdavanja kataloga proizvođača do globalnog otvaranja lanaca prodajnih mjesta. Time je namještaj od savijenog drva prva stepenica u razvoju dizajna i industrijske proizvodnje kao stilski univerzalan, funkcionalan i ekonomičan, stoga i jeftin proizvod, razvivši se do tada neslučenih razmjera milijunske proizvodnje. Ove općepoznate činjenice osigurale su globalnu primjenu do današnjih dana, ali i to da Thonet (i kao naziv tvrtke i kao

sinonim za ovu vrstu namještaja) bude uključen u preglede svjetske povijesti dizajna, uz dugačak niz bibliografskih jedinica, od stručnih i znanstvenih radova, preko izložbi do bezbroj članaka koji se referiraju na povijest i faktografiju same tvrtke i njezinih sljednika, kao i na druge tvrtke tog profila, arhitekta i dizajnere suradnike, analizu tehnologije izrade i prezentaciju namještaja. Historizacija namještaja od savijenog drva uključuje i recentnu produkciju, a polje interesa širi se i na interdisciplinarna područja kao što su ekonomsko-marketinški aspekti njegove proizvodnje.

Općepriznati i kulturni status Thoneta reflektirao se sporadično i u časopisima u našim krajevima koji prate zbivanja na području dizajna u razdoblju poslije 1945. godine – ako ništa drugo, pojedini datumi, bilo obljetnica smrti Michaela Thoneta ili 150 godišnjica njegove radionice, bili su povod za kratak historiografski pregled i osvrt¹. U izložbenoj praksi bilježimo da je u Muzeju za umjetnost i obrt 1969. gostovala izložba *Bauzentrum* iz Beča *Namještaj Michaela Thoneta*. No s druge strane nije se pretjerano isticala činjenica da i u nas postoji proizvodnja namještaja od savijenog drva i više pogona s dugom tradicijom još iz 19. stoljeća, koji su djelovali u kontinuitetu i dalje bili itekako aktivni. Istovremeno su svi pri spomenu na varaždinsku tvornicu (tada pod nazivom) *Florijan Bobić* asociirali isto: savijeno drvo. Premda nije bila jedina koja je proizvodila tu vrstu namještaja u Hrvatskoj i Jugoslaviji, uvijek je bila na vrhu kvantitativno i u izvozu – namještaj od savijenog drva bio je njezin zaštitni znak, kako u proizvodnji tako i doslovno u samom logotipu tvornice.

Povijest tog pogona, dakle, seže na sam kraj 19. stoljeća. Budući da je nakon isteka patenta tvrtki *Gebrüder Thonet* 1869. otvorena mogućnost osnivanja tvornica te vrste diljem Austro-Ugarske Monarhije u područjima bogatim osnovnom sirovinom, bukovom šumom, one se počinju osnivati i u Hrvatskoj, i to većinom ulaganjem stranog kapitala. Primjerice, u Gorskom kotaru francuska tvrtka Charlesa Chevalliera (kasnije *Chevallier Frères*) osniva 1880-ih tvornicu u Vratima kod Fužina, dok u Osijeku još od 1865. djeluje tvornica *Rudolf Kaiser*.² Pogoni ove vrste počeli su raditi i u okolici Varaždina: *Bačić* i *Kopaitić* u Drenovcu kraj Varaždinskih Toplica, te u Slanju kraj Ludbrega tvornica koju je osnovao Charles (Karl, Dragutin) Aleksandar Lambert, francuski grof, izumitelj i pionir svjetskog zrakoplovstva nakon što je ondje kupio imanje 1894. godine. Obje će otvoriti svoje podružnice u Varaždinu (*Bačić* i *Kopaitić* 1893.; Lambert 1900./1901.), no prva će napustiti proizvodnju pokušava vrativši se primarnoj djelatnosti parne pilane (1896.), dok će Lambert otvoriti tvornicu u Dugoj (Zagrebačkoj) ulici 27 (1902.) gdje će se proizvoditi namještaj sve do izgradnje nove tvornice 1955. godine. Tvornica će biti u vlasništvu Lamberta do 1906. kada je na kratko vrijeme kupuje *Una d.d. za industriju drva*, da bi je u

dizajn Valentin Puzak, 1965., vl. M. Marčić

rujnu 1907. otkupila tvrtka *Mundus – sjedinjene ugarske tvornice iz savitog drva d.d.* sa sjedištem u Budimpešti. U ekspanziji tvornica tog profila diljem Austro-Ugarske Monarhije, naime, kao glavni konkurent tvrtki *Gebrüder Thonet* istaknut će se *Jacob & Josef Kohn*, no do početka 20. stoljeća osnovan je i izuzetno velik broj manjih pogona koji su se teško mogli nositi s jakom konkurencijom. Stoga je Leopold Pilzer odlučio ujediniti niz takvih tvornica u jednu tvrtku – tako je 1907. nastao *Mundus AG*. Dio je imao sjedište u Beču, a drugi – među koje je uz varaždinsku tvornicu pripadala i spomenuta u Vratima – u Budimpešti. Nakon rata (1919.) tvrtka je nacionalizirana s 80% domaćeg udjela i djeluje pod nazivom *Mundus – hrvatska tvornica pokućstva iz savijenog drva d.d.* u Varaždinu. No i dalje je vezana uz matičnu tvrtku: nakon što se *Mundus* još 1914. fuzionirao s tvrtkom *J.&J. Kohn*, na samom kraju 1923. sjedinile su se sve tvornice tvrtki *Mundus* i *Gebrüder Thonet* u ogroman koncern *Thonet–Mundus* s Pilzerom na čelu te sa sjedištem u Zugu u Švicarskoj. Otuda promjena imena varaždinske tvornice 1924. godine u *Thonet–Mundus d.d.*

Od predmeta prije Prvog svjetskog rata nije sačuvano, koliko se može detektirati, ništa osim jednog stolca iz tvornice *Bačić* i *Kopaitić* (danas u Muzeju Varaždinske Toplice), dok je građa između dva rata brojnija, s klasicima i standardnim tipovima koje je inaugurirala još tvornica *Gebrüder Thonet* u 19. stoljeću do modela karakterističnih upravo za to razdoblje. Produkcija je uključivala sve načine proizvodnje, od sjedala s pletenom trskom, termoplastične izvedbe i paljenih uzoraka. Budući da je tvornica bila dio koncerna i poslovanje je bilo jednostavnije: ako jedna tvornica nije imala kalupe za određeni naručeni model, imala bi ih druga koja bi potom preuzela proizvodnju. Stoga će se nedostatak kalupa za određeni model u ranim poratnim godinama javiti kao problem.³ Svakako je tvornica u cijelom razdoblju do 1945. opremala javne i kulturne institucije, restorane, škole i urede u Varaždinu i okolici, ali i u čitavoj državi, što potvrđuju arhivski podaci, a i nešto fotografija interijera sa stolcima od savijenog drva, pa je za pretpostaviti da su nabavljeni u varaždinskoj tvornici.

Povijest tvornice bila je uglavnom predmet istraživanja povjesničara i istraživača pojedine regije u okviru ekonomske povijesti.⁴ Uzrok zapostavljanja od strane povjesničara dizajna, primjerice u teoriji i kritici 1960-ih i 1970-ih, leži u već poznatoj diskrepanciji između realnosti postojanja ogromnog industrijskog pogona i produkcije te paralelnog očekivanja subjekata teorije i povijesti umjetnosti koji su zahtijevali visoku kvalitativnu razinu domaće proizvodnje (što je pozitivno) i u skladu s tim mahom su isticali, uz autorske osobnosti, primjere tvornica koje su imale izraziti dizajnerski pečat i

dizajn Mirjana Marčić, 1975., vl. M. Marčić

analizom i ulaganjem u tehnološke inovacije s istaknutom ulogom pojedinih dizajnera kao kreativnim pokretačima pokazali u praksi kako se u tvornicama isplati investirati u dizajn neraskidivo vezan uz tehnički razvoj. Spomenimo samo *Stol* Kamnik, također tvornicu namještaja od savijenog drva s dugom tradicijom i međunarodnom reputacijom, koja je bila jedini pravi konkurent *Mundusu* (*Florijanu Bobiću*) uz nezaobilazno isticanje dizajnera Nike Kralja i Branka Uršića.⁶

Što se tiče varaždinske tvornice, rijetki stručni osvrti na njezin namještaj – u pravilu vezani uz izlaganje na Zagrebačkom velesajmu gdje se ona redovito pojavljuje – sadrže dozu suzdržanosti. Godine 1954. zamjera joj se „opterećenost prošlošću“ i nedostatak studiozne analize bez obzira na zanatstvu umješnost, a 1974. nedostatak dizajnerskog pristupa u inače pozitivnom pomaku prema standardizaciji i tipizaciji asortimana u kojem su se kombiniranjem raznih pozicija dobivali stolci raznih funkcija, što je „sa aspekta racionalizacije proizvodnje i analize vrijednosti zavidan uspjeh“.⁷

I u tim kratkim komentarima reflektiraju se neke karakteristike proizvodnje varaždinske tvornice, pa i cjelokupne produkcije namještaja u bivšoj državi u spomenutom dvadesetogodišnjem razdoblju. Naime, naročito se 1950-ih sve do sredine 1960-ih godina radilo često po narudžbama stranih kupaca prema postojećim uzorima (ponekad poznatih autora), koji bi se u izvedbi u nekim slučajevima mijenjali kao posljedica prilagodbe tehnološkim mogućnostima/ograničenjima u tvornici i/ili željama samih naručitelja. Orijentacija prema izvozu započinje osnutkom organizacija za izvoz drva i drvnih prerađevina, tako da je *Bobić* od 1950-ih najveći dio proizvoda izvezio, sukladno velikoj potražnji u poratnoj Europi. Primjerice, od 80 tipova stolaca koje su proizvodili 1952. godine, 55 je bilo namijenjeno izvozu.⁸

Florijan Bobić najviše je izvezio putem *Exportdrva* kao centralne republičke organizacije osnovane 1948. godine, ali i putem drugih organizacija tog profila.⁹ *Exportdrvo* je osiguravalo sirovinu i izvedbu koju povjerava određenoj tvornici, čime rukovodi Tehnički ured u kojem su izrađivani i izvedbeni nacrti.¹⁰ O tome svjedoče sačuvani nacrti Tehničkog ureda *Exportdrva* za naslonjač, stol i ugaonu klupu (s dvije varijante nosača) namijenjeni za izradu u tvornici *Florijan Bobić*, a

B-808, proizvedeno kasnih 1970-ih – ranih 1980-ih, vl. B. Vuksan

trebali su biti izlagani na sajamu namještaja u Kölnu 1964. godine – tako je ugaona klupa bila standardan dio ponude tvornice i proizvodila se i u daljnjim desetljećima. Nadalje, finalni sektor izvoznog poduzeća organizirao je poslovanje preko predstavništava koja su dalje poslovala s veletrgovcima. *Florijan Bobić* je 1955. izvezio u 15 zemalja: krajem pedesetih najviše u Englesku, no najveći je profit stizao iz

SAD-a. O takvom načinu poslovanja svjedoče nam samo ostaci ostataka dokumentacije, kao što je niz naziva europskih i američkih tvrtki-naručilaca koje se mogu iščitati u arhivskim spisima te presnimka kataloga stolaca američke tvrtke *Chairmasters* i fotografije jednog modela naslonjača što su ga za njih izrađivali u varaždinskoj tvornici. Taj se naslonjač i dalje proizvodio, pa je bio i dio opreme varaždinskog hotela *Turist* 1964. godine.¹¹

Asortiman su također činili klasični modeli namještaja za sjedenje od savijenog drva koji su još od 1870-ih bili jedinstveni za sve europske tvornice tog profila, te predratni modeli i/ili njihove modifikacije. U kritičarskim osvrtima 1950-ih ti su se modeli karakterizirali kao rudimenti prošlosti – „...više su proizvod slučajnosti i tradicije nego planskog projekta.“¹² U analizi situacije cjelokupne drvne industrije tog razdoblja Radoslav Putar 1970. godine utvrđuje da se „modifikacija ranijeg modela ili prihvaćanje stranog uzora kretalo u okviru tradicionalne tehnologije i pogonskih uvjeta u domaćoj tvornici“ – što je bilo karakteristično i za varaždinsku tvornicu – dok rezultat u općim domaćim okvirima ocjenjuje negativno: „...a poruka o oblicima do svojega je novoga cilja stigla tragično deformirana.“ Ipak utvrđuje da je „na taj način ostvaren izvjesni napredak nevelikog dometa“ jer je stvorena forma koja je slijedila međunarodni trend, no izostajala je „moderna služba dizajna“.¹³

Ali u tvornici *Florijan Bobić* paralelno se osniva konstrukcioni biro koji je zadužen za projektiranje novih modela¹⁴ koji se u reorganizaciji na prijelazu iz 1950-ih i 1960-ih, u kojoj se struktura poduzeća temeljila na ekonomskim jedinicama, naziva *Odjel za oblikovanje i konstrukciju*.

Svakako treba istaknuti kako su u odjelu radili i usklađeno surađivali projektanti, konstruktori i modelari namještaja za sjedenje tijekom desetljeća. Tvornica je, primjerice, surađivala i s Bernardom Bernardijem kao izvođač jednog od modela njegova naslonjača za zagrebački Neboder (1969.).¹⁵

U reorganizaciji 1960-ih i pripajanju drugih tvornica u Drvno industrijski kombinat proizvodnja namještaja od savijenog drva stagnira, no nakon 1968. kada se *Tvornica stolica* odvaja, dolazi do pozitivnog pomaka i ponovnog širenja asortimana